Wolfsputten

Inleiding

Verscholen achter cultuurcentrum Westrand vind je het mooiste wat de natuur in Dilbeek te bieden heeft. Denk niet meteen aan overdonderende vergezichten, grote wilde dieren of ondoordringbare oerwouden. In de Wolfsputten lonkt achter iedere bocht in het pad wel iets nieuws. Het gebied vertoont immers zo veel variatie dat je gerust van een mozaïek van miniaturen kunt spreken. Een mozaïek die bovendien seizoen na seizoen telkens weer anders wordt ingekleurd door de natuur, goed voor 335 soorten bloeiende planten, 260 soorten vlinders, 76 soorten vogels, 37 soorten slakken, 16 soorten zoogdieren.

Samen zijn dat 724 goede redenen om de Wolfsputten te bezoeken.

Situering

De Wolfsputten strekken zich van zuid naar noord uit van Westrand tot bijna aan de Dansaertlaan. Het gebied ligt ingesloten tussen de Stationsstraat in het westen en de Kloosterstraat in het oosten. De Kloosterstraat vormt de waterscheiding tussen het bekken van de Zenne en dat van de Dender. Dit betekent dat al de neerslag die ten westen van de Kloosterstraat valt via de Bellebeek uiteindelijk terechtkomt in de Dender, die zo'n 15 km verderop loopt.
In de 12de eeuw was heel deze strook land eigendom van de benedictinessenabdij van Groot-Bijgaarden. Ze bestond grotendeels uit akkers, afgeboord met heggen en houtwallen. Hoe het gebied nu opgebouwd is, kun je het best in de winter zien, als alles kaal is: in het midden een strook bos die van zuid naar noord loopt, met landbouw op de hellingen aan weerszijden daarvan.
De oostflank, naar de Kloosterstraat toe, is nogal steil en daardoor niet gemakkelijk te bewerken. Ze bestaat grotendeels uit weiland en nog een stukje bos. Aan de westkant is de helling flauwer, daar kon dus wel aan akkerbouw worden gedaan. Behalve in de laagst gelegen delen, die daarvoor te nat zijn. Daar krijgen we opnieuw grasland.

Er zit dus heel wat afwisseling in de Wolfsputten: droog en nat, schaduwrijk en zonnig, hoger en lager, steil en vlak, kalkrijk en neutraal, met alle mogelijke overgangen daartussen. De verschillen in landgebruik door de eeuwen heen – landbouw, bosbouw, steenontginning – hebben voor nog meer variatie gezorgd. En hoe groter de verscheidenheid aan biotopen, hoe groter het aantal planten en dieren die er terecht kunnen.

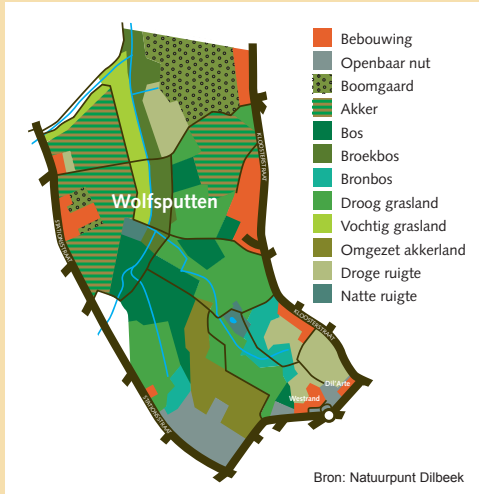

Wolven?

De naam Wolfsputten heeft niets te maken met het (meestal onterecht) gevreesde roofdier. Wolf heeft in dit verband dezelfde wortels als het werkwoord welven – denk bv. aan een wolfsdak – en slaat dan op: een kromming, een bocht vormen. Dit verwijst naar de vorm van de diepten (de putten) in het gebied. De beboste vallei van de Wolfsputtenbeek vormt daarin de centrale as. De beek ontspringt iets ten noorden van cultuurcentrum Westrand en stroomt dan over een paar honderd meter door een onwaarschijnlijk diep ingesneden kloof, die moeilijk het resultaat van de natuurlijke erosie kan zijn.

Steenwerc van Dyelbeke

Een deel van de Wolfsputten is namelijk een voormalige steengroeve. In de 15de eeuw werd op deze plek kalkzandsteen gedolven: ingebed in zandlagen (die nog steeds te zien zijn) bevonden zich banken met harde steen, die onder meer is gebruikt voor de bouw van de Sint-Ambrosiuskerk in Dilbeek zelf, maar ook voor de Brusselse Sint-Michielskathedraal, de O.-L.-Vrouwkathedraal in Antwerpen en het stadhuis van Leuven, zoals blijkt uit analyse van de boekhoudkundige registers uit de 15de eeuw. Het vervoer gebeurde met wagens tot Brussel en verder, bv. naar Leuven en Antwerpen, per schip.
De Dilbeekse witte natuursteen is verwant met de bekende(re) Balegemse steen. De ontginning ervan – *het steenwerc van Dyelbeke* – was voor een groot deel in handen van de familie de Heetvelde. Ze gebeurde trouwens niet alleen in de Wolfsputten, maar ook bv. op plaatsen als Kattepoel in Groot-Bijgaarden, het huidige golfterrein De Poel (men *'poelde'* namelijk de steen) in Itterbeek en de Ketelheide (die *'ketel'* of kom is er namelijk niet vanzelf gekomen). De steenwinning was trouwens evenmin beperkt tot (groot) Dilbeek. Steen in de bodem was een factor van economische vooruitgang en kon de verkoop van een stuk land tenietdoen: indien na de verkoop steen in de grond werd aangetroffen, werd die immers veel meer waard dan de oorspronkelijke verkoopprijs.

Waardevolle kalk

Steen wordt in de Wolfsputten nu niet meer gewonnen, maar de kalk zorgt nog steeds voor weelde – in de natuur. De zandlaag (*Lediaanzand* voor de geologen onder ons) is nog steeds rijk aan kalk. Water dat er doorheen sijpelt, stuit onder de zandlaag op ondoordringbare klei, een *Paniseliaanlaag* voor de kenners. Waar die aan de oppervlakte komt, ontstaan bronnen met kalkrijk water. De opgeloste kalk slaat in de bronbeekjes soms neer en verpakt dan planten, twijgjes en ander materiaal op de bodem in een laagje calciumcarbonaat. Zo ontstaat kalktuf. Dikke lagen daarvan (die je in de Wolfsputten niét vindt…) staan in de bouwkunst bekend als *travertijn*.

Maar ook minder zichtbaar speelt de kalk in de ondergrond en het water een waardevolle rol voor planten en dieren. Zo is het kalkrijke brongebied een paradijs voor huisjesslakken. Zelfs de uit de kluiten gewassen (wettelijk beschermde!) wijngaardslak vindt er genoeg bouwmateriaal voor haar stulpje. Plantensoorten als bosrank, daslook en reuzenpaardenstaart hebben eveneens nood aan een likje kalk in de bodem.

Het gebied is niet homogeen kalkrijk maar heeft hoger gelegen ook een aantal zuurdere bodems, onder meer waar stukjes beukenbos groeien. Op die minder kalkrijke bodem komen planten als adelaarsvaren en kamperfoelie voor.

Kleurige seizoenen

In het eiken-haagbeukenbos domineert in de **vroege lente** het geel van de wilde narcissen. Andere soorten van het voorjaarsbos zijn bosanemoon, wilde hyacint, salomonszegel, aronskelk en gele dovenetel. Stuk voor stuk zijn dit planten die het moeten hebben van een ongestoorde, goed gerijpte humuslaag en bijgevolg van plekken die al heel lang bos zijn. Dotterbloemen en speenkruid kleuren de bosbodem in deze tijd van het jaar goudgeel waar het – lager gelegen – bos natter is. In **april** barst het sleedoornstruweel uit in witte bloesems, en dat doen ook de stukjes verwilderde boomgaard die hier en daar in de Wolfsputten zijn overgebleven. In de natte ruigten verschijnen dan de roestbruine, knotsvormige sporendragers van de reuzenpaardestaart, ondanks zijn naam nog steeds een miniversie van de giganten uit de prehistorie: de bossen uit het *Carboon*, pakweg 350 miljoen jaar geleden, bestonden voornamelijk uit boomgrote verwanten van deze sporenplant, die trouwens aan de basis ligt van steenkool en aardolie.

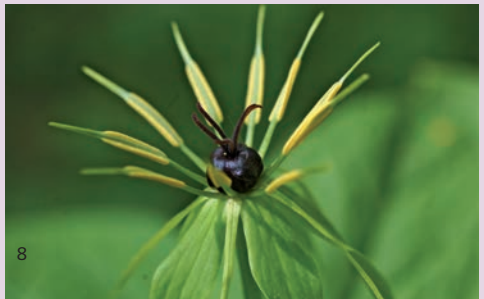

In **mei en juni** gaan de steile valleiwanden in het brongebied achter Westrand schuil onder een stevig geurend tapijt van daslook: diepgroene bladeren bezaaid met witte bloemensterren. Bij de beekranden bloeit subtiel-blauw de beekpunge en teerroze tinten kleuren de vochtige beemden ter hoogte van de Hongersveldhoeve, wanneer daar de koekoeksbloemen bloeien. Gele lis – de iris die het symbool van het nabijgelegen Brussel is – markeert de drassige lijn van de oude beekbedding en trekt een gulden diagonaal door het verruigde weiland aan de andere kant van het pad.
In de Wolfsputten bloeien zelfs wilde orchideeën, maar keverorchis en gevlekte orchis zijn beschermd en dus verzwijgen we met opzet hun standplaats. Om niemand in verleiding te brengen, want deze magnifieke zeldzaamheden en hun biotopen zijn te kwetsbaar… Onze inlandse orchideeën zijn trouwens lang niet zo opzichtig als de soorten uit de bloemenwinkel, hun schoonheid schuilt in subtiliteit. Van schoonheid gesproken: de prijs voor het mooiste design gaat beslist naar de geniale eenvoud van de eenbes: een bosplantje met een slanke stengel, omkranst door vier bladeren en bekroond met één

Kleurige seizoenen

enkele bloem, die later één bes vormt, zoals de naam al doet vermoeden.

Tegen de **zomer** heeft het bladerdek van de bospartijen zich gesloten en verplaatst de natuur haar bloeipracht naar de zonnige bosranden en de open graslanden. Sierlijk rankt de hop omhoog in het vochtige struweel van els en wilg. Op drogere gronden is de geurige kamperfoelie de klimmer van dienst.
De soms vuistdikke lianen van de bosrank – de wilde voorouder van al onze tuinclematissen – geven de bosranden in het zuiden van de Wolfsputten de allures van een tropisch oerwoud.

Een heuse jungle vormt de manshoge begroeiing van de verruigde weilanden, beneden in de beekvallei: moesdistel, agrimonie, reuzenpaardenstaart, harig wilgeroosje en kale jonker (een indrukwekkende distel). De zwoele vanillegeur van moerasspirea maakt de exotische illusie compleet.

Kleurige seizoenen

Vooraleer de winter aanbreekt wacht nog een explosie van brons en goud. Iedere boom en struik draagt zijn tint bij tot die harmonie. Die wordt nog opgefleurd door prachtige accenten zoals het rijke rood van de kornoeljetwijgen, het diepe roze van de vruchtjes van kardinaalsmuts en het koper van het sporkenhout. De pluizige vruchten van de bosrank toveren de boomkruinen om tot warrige ragebollen.

Rond het centrale vijvertje, waarin de egelskop groeit, is het in de zomer een feest van rood, geel en paars, met kattenstaart, leverkruid, watermunt, heelblaadjes.
In de droge graslanden in de omgeving van Westrand bloeien omstreeks deze tijd gele morgenster en avondkoekoeksbloem. Langs het pad dat vanaf de d'Arconatistraat afdaalt staan bijzondere vlieren, met rechtopstaande in plaats van hangende bloemtrossen en bessen. Deze kruidvlier heeft giftige bessen, dus het onderscheid is van belang voor wie graag zelf vliersiroop maakt… Kruidvlier is ook geen struik of boom maar sterft ieder najaar af.

Kleurige seizoenen

Paddenstoelen
Vreemd genoeg brengt de herfst in de Wolfsputten geen echt paddenstoelenfestijn. De opvallendste soorten ontwikkelen hun vruchtlichamen al veel vroeger. In het voorjaar komt de kapjesmorielje sporadisch opduiken. De indrukwekkende zadelzwam steelt 's zomers telkens weer de show. Alleen een strookje berkenbos biedt een redelijk assortiment herfstzwammen, hoofdzakelijk russula's. Op de andere plaatsen kunnen microscopisch kleine schimmels en bacteriën de afbraak van afgestorven materiaal blijkbaar in hun eentje aan, zonder de hulp van in het oog springende zwammen.

Doorheen de seizoenen is het ook een komen en gaan van vogelsoorten, bijna tachtig in totaal. Sommige, zoals de koperwiek en de kramsvogel, strijken hier alleen in de trektijd of in de winter neer; ze doen zich dan te goed aan de vele bessen, die onmiddellijk energie geven voor de verdere tocht richting zuiden. Vroeg in het voorjaar keren onder meer tjiftjaffen en roodstaarten terug om zich te voegen bij het gevederde volkje dat het jaar rond blijft: groene en kleine bonte specht, Europese kanarie, bosuil… om een paar minder courante soorten te noemen. Later in de lente maken ook koekoek, kleine karekiet en andere zomergasten weer hun

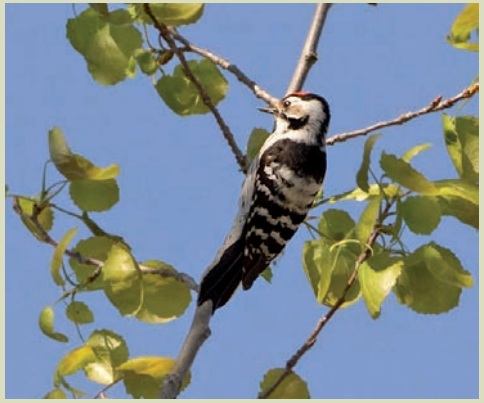

opwachting. Tot ook zij opnieuw wegtrekken en de blijvers zich klaarmaken voor de winter, zoals de fraai gekleurde Vlaamse gaai die een voorraad eikels en noten bij elkaar scharrelt. Naast een paar soorten vleermuizen is de bijzonderste van de zowat 15 zoogdierensoorten ongetwijfeld de 10 tot 17 cm grote eikelmuis of 'fruitrat', met haar opvallende maskertekening op de kop. Deze soort houdt een winterslaap in boomholten of nestkastjes. Onder de reptielen en amfibieën vermelden we de alpenwatersalamander met zijn fel oranje buik en blauwzwarte rug en flanken.

Ruimte voor dieren

Er is in de Wolfsputten gedegen onderzoek gedaan naar ongewervelde dieren. Zo zijn er niet minder dan 260 soorten dag- en nachtvlinders aangetroffen. De grote plantenrijkdom – bloemen voor de vlinders, specifieke plantensoorten voor hun rupsen – is daar uiteraard niet vreemd aan. De koninginnepage is een opvallende soort, maar let ook eens op de subtiele, hemelsblauwe schoonheid van het letterblauwtje. Niet meteen de publiekslieveling maar een onmisbare schakel in de ecosystemen van de Wolfsputten zijn de bijna veertig soorten slakken (meer dan de helft van de soorten die in België voorkomen), waaronder de kristelslak en de drietandwegslak, naast de reeds genoemde wijngaardslak.

Wandelen en fietsen

Trek snel je wandelschoenen aan want er valt heel wat wandelplezier te rapen in dit mooie stukje groen. Je kan de bewegwijzerde **Wolfsputtenwandeling** (8 km) volgen, die start achter het cultuurcentrum Westrand. Ze loopt hoofdzakelijk door de Wolfsputten zelf maar doet ook het kleine *Kluizenbos* aan, dat beheerd wordt door Natuurpunt-Dilbeek.

De **Konijntjesroute** (23 km) is een fietsroute *'op zijn Pajottenlands'*. Ze verbindt boeiende en mooie plekjes van Dilbeek en start aan het Gemeenteplein. De laatste kilometers lopen langsheen de Wolfsputten. Tijdens het fietsen ontdek je naast landschap en natuur ook oude hoeves en kloosters, zoals de *Honsem*-hoeve, het *Castelhof* en het *Wivinaklooster*.

De **Bruegel Mountainbikeroute** (61 km) bestaat uit drie afzonderlijke lussen die ook gecombineerd kunnen worden. De rode lus (25 km) start tegenover het gemeentehuis van Dilbeek en is de meest uitdagende route. Ze loopt langs het natuurgebied de Wolfsputten.

Het **Fietsknooppuntennetwerk Pajottenland-Zennevallei** behoort tot het knooppuntensysteem van Vlaams-Brabant en staat borg voor in totaal 410 fietskilometers. Knooppunt 46 ligt ongeveer in het centrum van Dilbeek en vormt een ideaal startpunt voor eindeloos fietsplezier.

Wandelen en fietsen

De **wandel- en fietsfolders** van Dilbeek zijn gratis te verkrijgen aan het onthaal in de Kasteelhoeve (de Heetveldelaan 4, 1700 Dilbeek) en in bibliotheek De Wolfsput (d'Arconatistraat 1, 1700 Dilbeek).

Het groengebied Wolfsputten is 90 hectare groot. De percelen in het gebied zijn eigendom van de gemeente Dilbeek, de Vlaamse Gemeenschap en privé-eigenaars. In 2001 werden de Wolfsputten erkend als natuurreservaat. De eigendommen van de Vlaamse

Gemeenschap en van de gemeente Dilbeek, samen ca. 43 ha, zijn Vlaams natuurreservaat onder beheer van het Agentschap voor Natuur en Bos.

De Wolfsputten zijn voor voetgangers vrij toegankelijk op de paden. Paarden en motorvoertuigen hebben geen toegang tot het gebied. Honden moeten aan de leiband. Respecteer plant en dier: een aantal soorten uit de Wolfsputten is wettelijk beschermd.

Praktisch

DE WOLFSPUTTEN

Ten noorden van Cultuurcentrum Westrand (Dilbeek). Het gebied is omsloten door de d'Arconatistraat, de Kloosterstraat, de Dansaertlaan en de Stationsstraat in Dilbeek.

MET DE BUS (www.delijn.be)
Halte Gemeenteplein of Kasteelhoeve

- **De Lijn 129** Brussel-Dilbeek
- **De Lijn 136** Groot-Bijgaarden – Diesdelle – Alsemberg
- **De Lijn 810** Dilbeek – Ruisbroek – Halle
- **De Lijn 820** Dilbeek – Jette – Vilvoorde – Zaventem

MET DE WAGEN
Ring rond Brussel, afrit 13
Gratis parking aan Westrand, het gemeentehuis of aan het kerkhof van Dilbeek.

INFO
Agentschap voor Natuur en Bos Vlaams-Brabant
Regiokantoor Groene Gordel
Domein Groenenberg
Konijnenstraat 172 B
1602 Sint-Pieters-Leeuw
Tel: 02 454 86 30
vbr.anb@vlaanderen.be
www.natuurenbos.be

Deze brochure werd gerealiseerd door de gemeente Dilbeek, dienst cultuur en toerisme, d'Arconatistraat 1, 1700 Dilbeek.
02 451 69 30
toerisme@dilbeek.be
www.toerismedilbeek.be

Foto's: Marc Bruneel, Hugo Marissens, Natuur en bos, Tine Van Wambeke, Miel Verhasselt.